

En kritisk granskning av Sveriges säkerhetspolitiska vägval

Albert Weckman¹

Linus Hagström (red.) (2024): *Är Sverige säkert nu? Perspektiv på Nato och svensk säkerhetspolitik*. Stockholm: Carlsson, 375 s.

Introduktion

I boken *Är Sverige säkert nu? Perspektiv på Nato och svensk säkerhetspolitik* ställs en rad kritiska frågor om Sveriges nya säkerhetspolitiska vägval, och de beslutsprocesser som lett fram till dem. Författarna problematiserar de narrativ och föreställningar som dominerat debatten, särskilt dem som präglat Sveriges anslutning till NATO och landets förändrade syn på säkerhet. Genom att inkludera perspektiv från olika forskare och analytiker belyser skribenterna frågor som enligt dem annars sällan får utrymme i den offentliga säkerhetspolitiska diskussionen. Denna bok vill ifrågasätta dominerande tolkningar och lyfta perspektiv som ofta glöms bort i den alltmer militära säkerhetsdebatten.

Boken utforskar hur Sveriges säkerhetspolicy har förändrats och vilka implikationer detta har för landets framtida försvar och diplomati. Den behandlar också de diskurser som format debatten om Natomedlemskapet och analyserar hur dessa speglar sociala strukturer, såsom genus, identitet och nationell självbild. Genom att granska de politiska processerna och den bredare säkerhetsdiskursen ger boken en fördjupad förståelse av Sveriges väg in i NATO, även om granskningen stundvis kan upplevas lite väl ensidig och kunde gynnas av mer självkritik. Här finns en tydlig ambition att problematisera konsensusbildningen kring NATO-frågan och visa på de alternativa säkerhetspolitiska vägar som kunde ha varit möjliga.

Särskilt intressant är hur boken lyfter fram de ofta förbisedda konsekvenserna av en förändrad säkerhetspolitik och de perspektiv som eventuellt marginaliserats i debatten. Samtidigt ska vi diskutera i vilken mån författarnas kritik är väl underbyggd och om vissa aspekter av Sveriges NATO-medlemskap borde ha behandlats mer ingående. Som recensent, med en bakgrund präglad av finländska säkerhetspolitiska perspektiv, närmar jag mig denna bok med en medvetenhet om de specifika historiska och strategiska erfarenheter som formar den finländska synen på Sveriges säkerhetspolitik. Detta innebär att min analys och bedömning kan reflektera en viss vinkling, där mina egna tolkningar av bokens argument och slutsatser potentiellt påverkas av den finländska kontexten. Jag strävar efter att göra denna vinkling explicit och beaktar dess möjliga inverkan på min recension.

Sammanfattning av bokens innehåll

Bokens redaktör Linus Hagström inleder med en genomgång av säkerhetsstudiernas utveckling och presenterar olika teoretiska perspektiv. Han analyserar även Sveriges snabba

¹ PM, doktorand, Åbo Akademi, <albert.weckman@abo.fi>

NATO-anslutning ur ett identitetsperspektiv och diskuterar förändringar i den säkerhetspolitiska debatten efter Rysslands invasion av Ukraina.

Flera kapitel belyser genusaspekter. Maria Jansson, Maria Wendt och Cecilia Åse (kap. 3) diskuterar den maskulina retoriken kring NATO-medlemskapet, medan Annika Bergman Rosamond och Åse (kap. 4) analyserar hur Sveriges feministiska utrikespolitik marginaliserades. Anna Danielsson (kap. 5) menar att alternativa perspektiv tystats, och Sebastian Larsson (kap. 6) lyfter fram militariseringens dominans i debatten.

Niklas Bremberg (kap. 7) visar hur Sverige var djupt integrerat i NATO redan före medlemskapet och problematiserar alliansens demokratiska legitimitet. Tua Sandman (kap. 8) diskuterar hur svensk militär intervention ofta framställs som fredsbevarande, medan Nicola Nymalm (kap. 9) undersöker konstruktionen av hotbilder i försvarspolitik. Kristin Ljungkvist (kap. 10) behandlar hybridkrigföring och Sveriges nya sårbarheter.

Flera kapitel tar upp bredare säkerhetspolitiska frågor. Oscar Larsson (kap. 11) analyserar NATO:s krav på medlemslänternas försvarsförmåga. Maud Eduards (kap. 12) ifrågasätter alliansens ansvar för sexualiserat våld. Marcel Mangold (kap. 13) belyser militärens klimatpåverkan, medan Arita Holmberg (kap. 14) argumenterar för att säkerhetspolitik bör inkludera natur och djur.

Hans Agné (kap. 15) diskuterar hur Sverige kan förena realism med demokratiska ideal. Thomas Jonter och Emma Rosengren (kap. 16) behandlar kärnvapenfrågan, Frida Stranne (kap. 17) varnar för USA:s dominans i säkerhetspolitiken, och Isak Svensson (kap. 18) förespråkar ett starkare svenskt engagemang i internationell diplomati för global stabilitet.

Analys och kritik

Boken gör en viktig insats genom att belysa perspektiv som ofta marginaliseras i säkerhetspolitiska diskussioner. Som läsare, reagerar man dock ibland på en del förenklingar av händelseförlopp och okritiska konstateranden. Man gör däremot ett starkt jobb med att lyfta fram de politiska och säkerhetspolitiska dynamiker som präglat Sveriges debatt om Natomedlemskap. Argumentationen är överlag välstrukturerad och relevant för den aktuella politiska situationen, och visar på en djup förståelse för både Sveriges historiska position som neutralt land och de nya, globala säkerhetshoten som påverkat denna diskussion som nybliven Nato-medlem. Man använder en rad teoretiska perspektiv för att analysera beslutsprocessen och understryker att det politiska landskapet var så präglat av det upplevda hotet från Ryssland att den vanliga politiska processen ofta åsidosattes. Detta skapar en intressant och viktig diskussion kring demokratins och den politiska processens integritet under kriser. Ett av bokens mest centrala argument är hur beslutet att ansöka om Natomedlemskap fattades snabbt och utan den omfattande, kritiska diskussion som hade varit önskvärd i en mer normal politisk situation.

Det finns dock svagheter i boken, såsom kritiken riktad mot den bristande debatten och diskussionen i medier och bland politiker. Även om man på ett läsvänligt och tillgängligt sätt beskriver sin egen erfarenhet av att vara utsatt för förlöjligande på exempelvis sociala medier, kan det ibland kännas som om man lägger för stor vikt vid detta. Debatten om Sveriges

Natomedlemskap var starkt polariserad, och medan läsaren får en välbehövlig kritik av den bristande bredden i diskussionen, är det så att personliga exempel inte alltid känns lika representativa för hela den offentliga debatten. Detta kan göra att boken ibland får en mer subjektiv ton än vad som kanske är önskvärt i en akademisk kontext.

Bokens relevans för dagens politiska klimat är uppenbar, särskilt med tanke på Sveriges Natomedlemskap och den säkerhetspolitiska situationen i Europa. Den påminner läsaren om de demokratiska processernas centrala roll och vikten av att säkerställa att alla beslut fattas på en välgrundad och öppen basis, vilket är särskilt viktigt när det gäller frågor som rör nationell säkerhet och internationella allianser. Här blir jag dock i egenskap av bland annat opinionsforskare lite förvånad över att skribenterna knappt nämner väljarnas, eller folkopinionens roll i formandet av nya policyer som berör säkerhet. Man pratar om demokrati, utan att egentligen diskutera dessa mekanismer mer ingående.

Boken ger även viktiga insikter om hur säkerhetspolitik kan påverka och forma den nationella identiteten, något som är högst relevant i en tid när Sverige frångått sin långvariga militära alliansfrihet. Samtidigt är det tydligt att den debatt som man beskriver inte bara gäller Sverige utan speglar bredare frågor om demokrati, politisk transparens och säkerhetspolitik i en tid av geopolitiska spänningar.

Diskussionen om genus och säkerhet är intressant, men hade vunnit på en mer konkret koppling till realpolitiska förhållanden. Utan tydliga empiriska exempel kan läsaren ifrågasätta relevansen av feministisk kritik i en situation där Sveriges säkerhet och överlevnad kan anses stå på spel. Att beskriva Sveriges NATO-anslutning i maskulina termer kan kännas överdrivet i en kontext där hotbilder och försvar står i centrum. Samtidigt är det viktigt att inte helt avfärda bredare perspektiv på säkerhet. Författarnas analys av maskuliniserat militärt språk är tankeväckande men riskerar att förenkla säkerhetspolitikens komplexitet. Kopplingen mellan NATO och maskulina värden bör också vägas mot geopolitiska realiteter. Argumentet att Sverige prioriterade militär styrka framför mänsklig säkerhet må vara relevant, men det vore fruktbart att utforska orsakerna ur fler perspektiv. Slutligen kan påståendet att våld och militarisering alltid är en del av problemet leda till en förenklad analys, särskilt när nationella säkerhetsfrågor präglas av potentiella existentiella hot.

En annan central poäng är hur expertis och konsensus skapas i svensk säkerhetspolitisk debatt. Kritiken mot en ensidig och militariserad diskussion är relevant, men det kan diskuteras i vilken utsträckning det verkligen saknas kritiska röster i Sverige. Kan det inte vara så att kritiska röster inte får så mycket gehör just för att det i högre grad råder konsensus, också bland befolkningen? Man kunde därmed ställa sig frågan om det här nödvändigtvis är någonting negativt. Den säkerhetspolitiska debatten har visserligen förändrats sedan 2022, men det är en öppen fråga om detta innebär en begränsning av möjliga positioner eller en anpassning till en ny säkerhetspolitisk verklighet.

Bokens analys av NATO och Sveriges roll i den transatlantiska säkerhetsgemenskapen är insiktsfull och relevant, särskilt när det gäller makt och kollektiva identiteter inom alliansen. Kritik av demokratibrister inom NATO är också viktig, särskilt i ljuset av Atlantfördragets grundvalar. Här vill jag ge författaren en eloge för att ha lyft upp denna fråga, som ofta förbises.

En annan viktig aspekt som tas upp är tröskeln för att åberopa artikel 5 som berör Natos kollektiva försvar, och det påpekats att denna kan ha sänkts. Natos krav på medlemsländernas försvarsförmåga och den svenska krishanteringens anpassning till en ny säkerhetsordning diskuteras också. Här skulle argumentationen kunnat nyanseras ytterligare. Diskussionen om kopplingen mellan NATO och mäns våld mot kvinnor lyfter en ofta förbisedd aspekt av säkerhet och krig.

Analysen av militärens klimatpåverkan är mycket relevant och sällan diskuterad inom säkerhetspolitiken. Klimatförändringar kan skapa nya säkerhetshot, såsom resurskonflikter, klimatismigration och instabilitet i redan utsatta regioner. Därför bör militära strategier anpassas för att hantera dessa hot snarare än att förvärra dem. Som recensent anser jag att dessa teman är av stor vikt, och perspektiv på hur säkerhetspolitik kan integrera miljöhänsyn samt frågor om djur och natur bidrar också till en bredare förståelse av termen säkerhet.

En annan viktig diskussion handlar om Sveriges förhållande till kärnvapen och behovet av att behålla en restriktiv hållning. Kritiken av USA:s dominans i säkerhetspolitiken är relevant, men det finns en risk att man underskattar USA:s betydelse för europeisk säkerhet och stabilitet, åtminstone inom överskådlig framtid. Avslutningsvis förespråkas ett starkare svenskt engagemang i internationell diplomati för att främja global stabilitet.

Sammanfattning

Boken bidrar med flera kritiska och annorlunda perspektiv på Sveriges säkerhetspolitiska debatt, särskilt när det gäller frågan om Natomedlemskap. Den belyser många av de utmaningar och dilemman som format den svenska säkerhetspolitiken och lyfter fram ett flertal ofta bortglömda teman. Boken har dock vissa brister, såsom en del otydliga kopplingar mellan exempelvis NATO och feministiska perspektiv. Sammanfattningsvis ger boken en viktig, men delvis förenklad, kritisk inblick i Sveriges säkerhetspolitiska utveckling och NATO-debatten.

Vad gäller stil och målgrupp är boken både välskriven och engagerande. Den är tillräckligt akademisk för att tilltala en mer specialiserad läsekrets, men skribenterna använder också ett lättförståeligt språk och överlag konkreta exempel som gör boken tillgänglig för en bredare publik. Detta gör den användbar både för akademiker och för allmänheten som är intresserad av de aktuella säkerhetspolitiska frågorna, sett ur ett mer kritiskt perspektiv. Även om författarna förmedlar sitt budskap klart och tydligt, kan vissa läsare uppleva att den här typen av förenklade etiketter inte alltid är den bästa metoden för att föra fram en konstruktiv politisk diskussion. Det finns en överhängande risk att subjektiviteten blir alltför tydlig för läsaren.